

**MUHTASARI WA HOTUBA YA WAZIRI WA UJENZI MHESHIMIWA ABDALLAH
HAMIS ULEGA (MB.), AKIWASILISHA BUNGENI MPANGO NA MAKADIRIO
YA MAPATO NA MATUMIZI YA
FEDHA KWA MWAKA WA
FEDHA 2025/26**

'BAJETI YA KAZI NA UTU'

A. UTANGULIZI

1. *Mheshimiwa Spika*, kufuatia taarifa iliyowasilishwa hapa Bungeni na Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Miundombinu iliyochambua utekelezaji wa Bajeti ya Wizara ya Ujenzi ya mwaka wa fedha 2024/25, ninaomba kutoa hoja kwamba, Bunge lako Tukufu sasa likubali kupokea na kujadili Utekelezaji wa Mpango na Bajeti ya Wizara ya Ujenzi kwa mwaka wa fedha 2024/25. Aidha, ninaliomba Bunge lako Tukufu liridhie kupitisha Mpango na Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Fedha ya Wizara ya Ujenzi kwa mwaka wa fedha 2025/26.

2. *Mheshimiwa Spika*, nianze kwa kumshukuru Mwenyezi Mungu, mwingi wa rehema, kwa kutujaalia afya njema na kutuwezesha kukutana leo hii hapa Bungeni.

3. *Mheshimiwa Spika*, nitumie nafasi hii adhimu, na kwa unyenyekevu mkubwa, kutoa shukrani zangu za dhati kwa Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, kwa kuendelea kuniamini, na kuniteua kuwa Waziri wa Ujenzi tangu tarehe 08 Desemba, 2024. Naomba kupitia kwako nimuahidi Mheshimiwa Rais kuwa, kwa kushirikiana na watendaji wenzangu katika Wizara, nitatekeleza majukumu haya niliyopewa kusimamia kwa uaminifu na kwa moyo wangu wote.

4. *Mheshimiwa Spika*, sambamba na shukrani hizo kwa Mheshimiwa Rais, kipekee nitumie fursa hii kumpongeza kwa kazi kubwa ambayo anaendelea kuifanya ya kuliongoza Taifa letu. Sote ni mashuhuda wa namna alivyofanya mapinduzi makubwa katika sekta zote nchini. Chini ya uongozi wake tumeshuhudia miradi mikubwa, katika sekta mbalimbali ikiwa ni pamoja na sekta ya ujenzi inavyoendelea kutekelezwa nchi nzima. Kukamilika kwa miradi hii kunachochea maendeleo ya sekta nyingine za kiuchumi na kijamii na hivyo kukuza uchumi wa mtu mmoja mmoja na Taifa kwa ujumla. Hakika Watanzania tunajivunia na tunatembea kifua mbele chini ya uongozi imara wa Mheshimiwa Rais.

5. *Mheshimiwa Spika*, naomba kuwapongeza Mheshimiwa Dkt. Philip Isdory Mpango, Makamu wa Rais; Mheshimiwa Kassim Majaliwa Majaliwa (Mb.), Waziri Mkuu na Mheshimiwa Dkt. Doto Mashaka Biteko (Mb.), Naibu Waziri Mkuu na Waziri wa Nishati wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa kumsaidia na kumshauri vyema Mheshimiwa Rais katika uongozi wa nchi yetu. Viongozi hawa pia wamekuwa wakitoa miongozo na maelekezo

mbalimbali ambayo yamesaidia sana katika utekelezaji wa majukumu ya Wizara ya Ujenzi. Nawashukuru sana.

6. **Mheshimiwa Spika**, nitumie fursa hii pia kukupongeza wewe binafsi pamoja na Naibu Spika, Mhe. Mussa Azzan Zungu, kwa namna mnavyoongoza kwa weledi Bunge hili la 12 la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ambalo litafikia tamati katika Mkutano huu. Aidha, nitumie nafasi hii kutoa shukrani kwa Ofisi yako, Katibu wa Bunge na watendaji wa Ofisi ya Bunge kwa ushirikiano ambao mnatupatia wakati wote katika utekelezaji wa majukumu yetu.

7. **Mheshimiwa Spika**, kipekee napenda kuishukuru Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Miundombinu chini ya uongozi wa Mwenyekiti, Mheshimiwa Selemani Moshi Kakoso (Mb.) na Makamu Mwenyekiti Mheshimiwa Anne Kilango Malecela (Mb.). Kamati hii imekuwa bega kwa bega na Wizara katika utekelezaji wa majukumu yake kupitia maelekezo, maoni na ushauri katika masuala mbalimbali. Hali kadhalika, Kamati hii ilifanya uchambuzi wa kina wa Mpango na Bajeti ya Wizara kwa mwaka wa fedha 2025/26 na kutoa ushauri ambao umezingatiwa katika bajeti hii ninayoisoma mbele ya Bunge lako.

8. **Mheshimiwa Spika**, nitumie fursa hii pia kutoa pole kwako wewe binafsi, Mheshimiwa Spika, Bunge lako, Chama cha Mapinduzi, wananchi wa Jimbo la Kigamboni, marafiki na familia, kufuatia kifo cha Dkt. Faustine Engelbert Ndugulile, aliyekuwa Mbunge wa Jimbo la Kigamboni. Mwenyezi Mungu ailaze roho ya marehemu mahali pema peponi. Apumzike kwa amani Dkt. Ndugulile.

9. **Mheshimiwa Spika**, mnamo tarehe 16 Novemba, 2024, yalitokea maafa makubwa kutokana na kuporomoka kwa jengo la ghorofa nne katika eneo la Kariakoo Jijini Dar es Salaam. Ajali hiyo ilisababisha vifo, majeruhi pamoja na upotevu wa mali. Nitumie nafasi hii kutoa pole kwa wote walioathirika kwa namna moja au nyingine na maafa haya, na ninawaomba marehemu wote wapumzike kwa amani.

10. **Mheshimiwa Spika**, sisi katika Wizara ya Ujenzi, tuliguswa sana na utu ulioonyeshwa na Rais Samia Suluhu Hassan wa kwenda yeye mwenyewe kuona kilichotokea, akifika Kariakoo moja kwa moja kutoka uwanja wa ndege baada ya kurejea nchini kutoka Brazil alikohudhuria Mkutano wa Mataifa Tajiri Duniani (G20). Ule ulikuwa ni upendo na uongozi wa aina yake kwa Watanzania.

11. **Mheshimiwa Spika**, kufuatia maelekezo ya Mhe Rais Dkt. Rais Samia Suluhu Hassan baada ya kutokea kwa ajali ile, Wizara yangu, ikiwa ni mdau na msimamizi wa shughuli za majenzi nchini, inaendelea na taratibu za kutunga Sheria ya Majengo kwa ajili ya kusimamia sekta ndogo ya majengo nchini. Sheria hii itakapoanza kutumika itakuwa muarobaini wa changamoto zilizopo hususan katika masuala ya uratibu, usimamizi na udhibiti wa sekta hiyo hapa nchini.

B. MUKTADHA WA BAJETI

12. *Mheshimiwa Spika*, ujenzi wa miundombinu imara kama barabara na madaraja ni mojawapo ya nguzo muhimu za maendeleo ya taifa lolote duniani. Naomba kunukuu mojawapo ya taarifa za Benki ya Maendeleo ya Afrika (AFDB) inayoeleza ifuatavyo;

“Barabara nzuri na madaraja hayafanyi kazi ya kuunganisha maeneo pekee – bali pia huunganisha watu na fursa, watoto na shule, wakulima na masoko na kwa ujumla kuchochea maendeleo ya nchi.”

13. *Mheshimiwa Spika*, bajeti ya mwaka 2025/26 ninayowaisilisha bungeni leo, imeandaliwa kwa kuzingatia misingi na maono yafuatayo ya taifa na Serikali yetu: Dira ya Taifa ya Maendeleo 2025; Mpango wa Tatu wa Maendeleo wa Taifa wa Miaka Mitano (2021/22 – 2025/26); Ilani ya Uchaguzi ya Chama cha Mapinduzi ya Mwaka 2020; Mpango Mkakati wa Wizara (2021/22 – 2025/26); Ahadi za Viongozi Wakuu wa Serikali; Malengo ya Maendeleo Endelevu 2030 na Mwongozo wa Maandalizi ya Mpango na Bajeti ya Serikali kwa mwaka wa fedha 2025/26.

C. UTEKELEZAJI WA BAJETI YA 2024/25

Bajeti ya Matumizi ya Kawaida

14. *Mheshimiwa Spika*, katika mwaka wa fedha 2024/25, Wizara ya Ujenzi ilitengewa **Shilingi 81,407,438,000.00** ikiwa ni Bajeti ya Matumizi ya Kawaida. Kati ya fedha hizo, **Shilingi 76,588,233,000.00** ilikuwa ni Bajeti ya Mishahara na **Shilingi 4,819,205,000.00** ni kwa ajili ya Matumizi Mengineyo.

15. *Mheshimiwa Spika*, hadi Aprili, 2025 jumla ya **Shilingi 63,506,309,562.24** zilipokelewa. Kati ya fedha hizo, **Shilingi 61,152,975,329.92** ni kwa ajili ya Mishahara ya Watumishi wa Wizara na Taasisi na **Shilingi 2,353,334,232.32** ni kwa ajili ya Matumizi Mengineyo ya Wizara na Taasisi zake.

Bajeti ya Miradi ya Maendeleo

16. *Mheshimiwa Spika*, Bajeti kwa ajili ya Miradi ya Maendeleo iliyotengwa kwa mwaka wa fedha 2024/25 kwa Wizara ya Ujenzi ni **Shilingi 1,687,888,714,000.00**. Kati ya fedha hizo, **Shilingi 1,141,803,989,000.00** ni fedha za ndani na **Shilingi 546,084,725,000.00** ni fedha za nje. Kati ya fedha za ndani, **Shilingi 599,756,467,800.00** ni fedha zilizotengwa kwa ajili ya bajeti ya Mfuko wa Barabara na **Shilingi 542,047,521,200.00** ni fedha kutoka katika Mfuko Mkuu wa Serikali.

17. *Mheshimiwa Spika*, hadi Aprili, 2025 fedha zilizopokelewa ni **Shilingi 1,535,092,021,470.55**. Kati ya fedha hizi, **Shilingi 944,881,583,335.76** ni fedha za ndani na **Shilingi 590,210,438,134.79** ni fedha za nje. Kati ya fedha za ndani zilizopokelewa, **Shilingi 482,085,328,011.98** ni kutoka Mfuko Mkuu wa Serikali na **Shilingi 462,796,255,323.78** ni za

Mfuko wa Barabara.

D. MAFANIKIO YALIYOPATIKANA

18. *Mheshimiwa Spika*, baada ya kuwapa taarifa ya kiasi ambacho Bunge lako tukufu liliidhinisha kwetu, ni vema nikasema hapa ni masuala yapi makubwa na muhimu tuliweza kuyatekeleza – kwa kuzingatia vipaumbele vya kitaifa, na maono na maelekezo ya Jemedari wetu, Mheshimiwa Rais Dkt. Samia Suluhu Hassan, baada ya kupata kibali cha mhimili huu muhimu wa dola.

D. 1 Miradi ya Barabara na Madaraja

19. *Mheshimiwa Spika*, Wizara ya Ujenzi kupitia TANROADS inasimamia mtandao wa barabara wenye urefu wa kilometa 37,435.04. Kati ya hizo, kilometa 12,527.44 ni barabara kuu na kilometa 24,907 ni barabara za mikoa.

20. *Mheshimiwa Spika*, katika mwaka wa fedha 2024/25, miradi ya barabara kuu iliyopangwa kutekelezwa ni ujenzi wa barabara zenye urefu wa **kilometa 385** kwa kiwango cha lami, ukarabati wa **kilometa 35** kwa kiwango cha lami, ujenzi wa madaraja **17**, ukarabati wa daraja **moja (1)**, kufanya maandalizi ya ujenzi wa madaraja **tisa (9)** na kufanya Upembuzi Yakunifu na Usanifu wa Kina wa madaraja **mawili (2)**.

21. *Mheshimiwa Spika*, hadi kufikia Aprili, 2025, utekelezaji wa malengo hayo ni kama ifuatavyo:

- Ujenzi kwa kiwango cha lami wa barabara zenye urefu wa kilometa **109.49** umekamilika na ujenzi wa kilometa **275.51** unaendelea.
- Ujenzi wa madaraja **matano (5)** unaendelea na ujenzi wa madaraja **matano (5)** upo katika hatua za maandalizi.
- Jumla ya kilometa **98.89** za barabara za mikoa zilizengwa kwa kiwango cha lami na jumla ya kilometa **192.89** zilikarabatiwa kwa kiwango cha changarawe. Aidha, ujenzi/ukarabati wa madaraja madogo **12** kwa kutumia fedha za Mfuko Mkuu wa Serikali na **13** kwa kutumia fedha za Mfuko wa Barabara upo katika hatua mbalimbali za utekelezaji.

22. *Mheshimiwa Spika*, miradi saba (7) ya barabara iliyokuwa itekelezwe kwa utaratibu wa EPC +F sasa inatekelezwa kwa utaratibu wa ‘sanifu na jenga’ (Design and Build). Hadi sasa, maboresho ya kinkataba (*addendum*) ya miradi sita (6) yameshasainiwa. Aidha, mradi mmoja wa Igawa – Songwe – Tunduma sasa utatekelezwa kwa njia ya PPP, ambapo taratibu za kusaini mkataba zinaendelea. Sambamba na hilo, Mheshimiwa Rais, Dkt. Samia Suluhu Hassan wakati wa ziara yake mkoani Tanga aliagiza ujenzi wa barabara ambayo hapo awali ilikuwa itekelezwe kwa utaratibu wa EPC+F kutoka Kiberashi hadi Singida sasa utekelezwe kwa utaratibu wa PPP. Tayari TANROADS na TPA wameanza majadiliano ikiwa ni hatua ya utekelezaji wa agizo hilo.

Daraja la JP Magufuli (Kigongo - Busisi)

23. **Mheshimiwa Spika**, nitumie nafasi hii kueleza kuhusu mafanikio ya mradi mmoja wa kielelezo ambao tumeukamilisha mwaka huu.

24. **Mheshimiwa Spika**, mradi huo ni ujenzi wa Daraja la JP Magufuli (Kigongo Busisi) mkoani Mwanza. Wakati Mheshimiwa Rais Dkt. Samia Suluhu Hassan akiingia madarakani mwaka 2021, ujenzi wa daraja hili ulikuwa umefikia takriban asilimia 25 na kutokana changamoto za kutetereka kwa uchumi wa dunia baada ya janga la Uviko 19, kulikuwa na wasiwasi kuwa ni wapi tutapata shilingi bilioni 539.28 kukamilisha mradi huo.

25. **Mheshimiwa Spika**, naomba kutumia fursa hii kutoa pongezi na shukrani kubwa kwa Rais wetu, Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan ambaye si tu amelipa fedha zote hizo kwa mkandarasi kwa wakati, lakini amekamilisha mradi wa ujenzi uliokuwa ndoto ya mtangulizi wake lakini Mwenyezi Mungu akaamua ukamilishwe wakati huu wa Daktari Samia Suluhu Hassan.

26. **Mheshimiwa Spika**, naomba kuliarifu Bunge kwamba mradi huo sasa umekamilika kwa asilimia 99 na tayari kwa heshima na taadhima zote, tumemuomba Mheshimiwa Rais Dkt. Samia Suluhu Hassan kuwa mgeni rasmi na kusherehekea tukio hili muhimu kwa Watanzania, hususani wananchi wa Kanda ya Ziwa, la uzinduzi rasmi wa Daraja la JP Magufuli au kwa jina lingine Kigongo Busisi.

27. **Mheshimiwa Spika**, kukamilika kwa daraja hili kutakuwa faraja kwa wakazi wa Kanda ya Ziwa ambao wamekuwa wakitumia muda wa takriban masaa mawili (2) kuvuka kutoka upande mmoja kwenda upande mwingine. Baada ya daraja kukamilika muda wa kuvuka unatarajiwa kupungua kufikia wastani wa dakika tatu (3). Aidha, daraja hili linategemewa kuongeza shughuli za kiuchumi ndani na nje ya mikoa ya Kanda ya Ziwa na nchi jirani.

28. **Mheshimiwa Spika**, daraja hili pia litakuwa mojawapo ya alama na fahari ya taifa letu kwani kwa urefu wake wa kilomita 3.2, litakuwa ni daraja lefu zaidi katika ukanda wetu huu wa Afrika Mashariki na Kati.

29. **Mheshimiwa Spika**, naomba kuarifu Bunge kuwa vivuko vyote vilivyokuwa vinatumika katika eneo la Kigongo – Busisi sasa vitapelekwa katika maeneo mengine nchini ambayo yana uhitaji.

D.2 Miradi ya Ujenzi na Ukarabati wa Vivuko na Maegesho ya Vivuko

30. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kupitia Wakala wa Ufundi na Umeme Tanzania (TEMESA) inasimamia uendeshaji wa vivuko nchini. Hadi Aprili, 2025, ujenzi na upanuzi wa jengo la abiria katika maegesho ya Magogoni – Kigamboni upande wa Kigamboni Jijini Dar es Salaam awamu ya I umekamilika na miradi mingine ipo katika hatua mbalimbali za utekelezaji.

31. **Mheshimiwa Spika**, kipekee pia, nitumie nafasi hii kushukuru maono ya Rais wetu, jemedari Dkt. Samia Suluhu Hassan ya kuchochea na kuhamasisha uhusiano baina ya Serikali na Sekta Binafsi yaliyosaidia kutatua changamoto ya usafiri kwa wananchi wa Kigamboni jijini Dar es Salaam.

Kutokana na changamoto zilizovikumba vivuko vya Serikali, wananchi wanaotoka na kwenda Kigamboni walikuwa wakipata adha na usumbufu mkubwa.

32. **Mheshimiwa Spika**, kwa sababu ya utu, maono uzalendo na ubunifu wa Mheshimiwa Rais, Serikali imeruhusu kampuni ya Bakhresa kutumia vivuko binafsi ili kupunguza usumbufu huo. Hivi sasa, wale wanaotaka kutumia kivuko cha Serikali wanatumia na wale wanaotaka kutumia vya Azam, nao wanatumia na kwa kiasi kikubwa, tumeondoa usumbufu wa usafiri katika eneo hilo.

33. **Mheshimiwa Spika**, maelezo ya hatua za utekelezaji wa miradi mingine ya vivuko yameoneshwa katika Kitabu cha Hotuba yangu kuanzia **Aya ya 145 hadi 150**.

D.3 Miradi ya Ujenzi na Ukarabati wa Nyumba na Majengo ya Serikali

34. **Mheshimiwa Spika**, Wizara yangu kupitia Wakala wa Majengo Tanzania (TBA) inatekeleza miradi ya ujenzi na ukarabati wa nyumba na majengo ya Serikali. Katika mwaka wa fedha 2024/25, miradi mbalimbali imetekelezwa ikiwemo ujenzi wa nyumba za makazi ya watumishi wa Umma katika maeneo mbalimbali nchini, ukarabati wa nyumba za Viongozi wa Serikali pamoja na usimamizi wa majengo ya Wizara 19 katika Mji wa Serikali – Mtumba. Maelezo ya kina kuhusu utekelezaji wa miradi hiyo na mingine mingi inayotekelezwa na TBA imeoneshwa kuanzia **Aya 151 hadi 156** ya Kitabu cha Hotuba yangu.

35. **Mheshimiwa Spika**, Sheria ya Uanzishwaji wa Wakala wa Majengo Tanzania imehuishwa kupitia GN Na. 595 ambayo inaruhusu Wakala kuhusisha Sekta Binafsi katika utekelezaji wa miradi yake pamoja na kuwauzia na kuwapangisha nyumba wasio watumishi wa Umma kwa bei ya soko. Aidha, Wakala umeainisha maeneo yake yaliyoiva kibiashara (Prime Areas) katika mikoa ya Dar es Salaam, Arusha, Dodoma na Mwanza kwa ajili ya kuyaendeleza kwa njia ya ubia pamoja na mikopo kutoka Taasisi za kifedha. Hivyo tunawakaribisha wawekezaji wote wa ndani na nje ya nchi kuja kuwekeza nasi. Kufuatia kuhuisha Sheria hiyo, Wizara inategemea kupungua kwa changamoto za makazi kwa watumishi wa Umma na kuiwezesha kupata mapato yatakayopelekea Wakala kujiendesha na kupunguza utegemezi wa ruzuku kutoka Serikalini katika utekelezaji wa miradi ya nyumba za makazi.

D.4 Udhibiti Uzito wa Magari na Masuala ya Usalama Barabarani

36. **Mheshimiwa Spika**, Serikali kupitia TANROADS imeendelea kujenga na

kuboresha mizani ya kupima uzito wa magari ili kulinda barabara zisiharibike mapema na kuimarisha udhibiti wa uzito wa magari.

Aidha, ili kukabiliana na changamoto ya msongamano kwenye vituo vya mizani pamoja na vitendo vya rushwa, Serikali kupitia TANROADS imejipanga kufanya mambo yafuatayo;

- i. Kufunga mizani ya kisasa isiyotumia binadamu (unmanned weighbridge) ili kupunguza matumizi ya binadamu na vitendo vya rushwa katika vituo vya mizani (Automated System). Mfumo huo utaunganishwa na mifumo mingine ya Serikali kama vile mfumo wa Benki Kuu na GePG kwa lengo la kurahisisha huduma;
- ii. Kuendelea kufunga mizani ya kieletroniki ya kupima magari yakiwa kwenye mwendo (Weigh in Motion System) katika vituo vyote vya mizani ifikapo mwaka 2030 ili kupunguza msongamano wa magari katika vituo vya mizani. Hadi sasa, mizani ya aina hii imefungwa katika vituo vya mizani vya Vigwaza, Mikese, Mikumi, Wenda, Mpemba, Nala, Njuki, Kimokouwa, Dakawa na Rubana; na
- iii. Kufunga mfumo wa ufuatiliaji wa *CCTV Camera and Data Management* katika vituo vyote vya vya mizani ifikapo 2027. Kwa sasa, Serikali kupitia TANROADS ipo katika hatua ya manunuzi kwa ajili ya kufunga mfumo huo katika mizani 58 kati ya mizani 66 ambayo haijafungwa mfumo wa aina hiyo.

37. *Mheshimiwa Spika*, miradi ya barabara inayotekelezwa na Wizara huzingatia pia masuala ya usalama barabarani ili barabara hizo zisiwe chanzo cha ajali na maafa kwa watumiaji. Hatua mbalimbali zinachukuliwa ili kuhakikisha barabara zetu zinakuwa salama. Miradi inayotekelezwa ni pamoja na kufanyia maboresho maeneo hatarishi (blackspots), kuweka alama na michoro muhimu ya barabarani, kufunga taa za kuongoza magari katika makutano ya barabara na taa za barabarani katika maeneo mbalimbali ya miji.

38. *Mheshimiwa Spika*, Mheshimiwa Rais Dkt. Samia Suluhu Hassan tayari ametoa maelekezo ya kuwepo kwa taa za barabarani kama mojawapo ya njia za kupunguza ajali na kuokoa maisha ya watu hapa nchini. Kama sehemu ya utelekezaji wa maelekezo hayo, jumla ya taa za barabarani 4,680 zimefungwa nchi nzima ikiwa ni wastani wa taa 180 kwa kila mkoa. Aidha, miradi yote mikubwa ya ujenzi kwa kiwango cha lami inahusisha uwekaji wa taa za barabarani. Kwa mfano, barabara yote ya Mzunguko wa Nje katika jiji la Dodoma, kilometa zote 112 zitawekwa taa za barabarani.

Kwa mwaka wa fedha 2025/26, taa za barabarani zitawekwa katika kila mkoa katika vijiji na miji takriban 200 ambapo inatarajiwa taa 5,200 katika maeneo hayo.

39. *Mheshimiwa Spika*, jitihada zinazofanywa na Wizara kupitia TANROADS zimezaa matunda na zimeanza kutambuliwa kimataifa. Kwa mfano, Wizara kupitia Wakala ya Barabara (TANROADS) ilipokea tuzo ya heshima katika mashindano ya Kimataifa ya Usalama wa Miundombinu ya barabara inayoitwa ‘iRAP Gary Liddle Memorial Trophy’ kutokana na Mchango wa Wakala (TANROADS), katika kuboresha usalama wa miundombinu ya barabara

nchini ili kupunguza ajali za barabarani na kuhakikisha usalama wa watumiaji wote wa barabara. Tuzo hii imetoa motisha kubwa kwa TANROADS kuendelea kuimarisha usalama wa miundombinu ya barabara kuu na za mikoa ili kufikia lengo la Umoja wa Mataifa (UN Decade of Action 2021-2030) la kupunguza ajali kwa asilimia 50 ifikapo mwaka 2030.

D.5 Miradi ya Ujenzi wa Miundombinu ya Viwanja vya Ndege

40. *Mheshimiwa Spika*, Wizara kupitia TANROADS imeendelea kutekeleza miradi ya uendelezaji wa viwanja vya ndege vya Msalato, Geita, Kigoma, Tabora, Songwe, Mtwara, Sumbawanga, Shinyanga, Iringa, Musoma, Songea, Tanga na Lake Manyara. Miradi hii ikikamilika viwanja vitarejeshwa TAA kwa ajili ya usimamizi na uendeshaji.

Maelezo ya kina kuhusu utekelezaji wa miradi ya Viwanja vya Ndege yameoneshwa kwa kina katika Kitabu cha Hotuba yangu kuanzia **Aya ya 168 hadi 177**

D.6 Utendaji wa Taasisi zilizo chini ya Wizara

41. *Mheshimiwa Spika*, Wizara ya Ujenzi ina Taasisi tisa (9) inazosisimamia ambazo zinatekeleza majukumu ya Sekta ya Ujenzi. Maelezo ya kina kuhusu utekelezaji wa majukumu ya Taasisi hizo hadi kufikia Aprili, 2025 ni kama yalivyooneshwa katika **Aya 178 hadi 211** ya Kitabu cha Hotuba yangu.

E. CHANGAMOTO ZILIZOIKABILI WIZARA NA MIKAKATI YA KUZITATUA

42. *Mheshimiwa Spika*, pamoja na mafanikio yaliyopatikana katika utekelezaji wa majukumu ya Wizara, zipo changamoto kadhaa ambazo zimechangia kutokufikiwa malengo yaliyokusudiwa. Changamoto hizo na mikakati ya kuzitatua zimeoneshwa katika Kitabu cha Hotuba yangu katika **Aya ya 219**.

F. MAKISIO YA BAJETI KWA MWAKA 2025/26

43. *Mheshimiwa Spika*, katika mwaka wa fedha 2025/26, kauli mbiu yetu ni Bajeti ya **#KaziNaUtu#**. Vipaumbele vitaendelea kuwa ni kutekeleza miradi ambayo ina manufaa kwa maendeleo ya taifa letu, kuangalia maeneo yenye uhitaji zaidi lakini pia kuwezesha miundombinu itakayofanya Watanzania waishi maisha ya utu zaidi na wakati huohuo watumishi wa Wizara wakichapa kazi usiku na mchana kwa kuzingatia uwajibikaji, ubora wa kazi na uzalendo. *Tunasonga mbele.*

44. *Mheshimiwa Spika*, katika malengo hayo ya jumla, Wizara itajikita katika vipaumbele mahususi vifuatavyo; ikiwa ni pamoja na kutekeleza ahadi na maelekezo mahususi ya Mhe Rais, Dkt. Samia Suluhu Hassan:

- i. Ujenzi wa barabara za kimkakati zenye kufungua fursa za kiuchumi, kuimarisha shughuli za kijamii na zinazounganisha barabara na njia nyingine za usafiri;

- ii. Ujenzi wa barabara zinazounganisha makao makuu ya mikoa, nchi jirani na zile za ulinzi;
- iii. Ujenzi wa barabara za kupunguza msongamano katika miji inayokua na majiji;
- iv. Ukarabati na matengenezo makubwa ya barabara kuu na mikoa ili kuzirejesha na pia zipitike majira yote ya mwaka;
- v. Kuimarisha usafiri na miundombinu ya vivuko;
- vi. Miradi ya usalama barabarani ikiwemo ujenzi wa mizani;
- vii. Kujenga nyumba za watumishi wa umma na majengo ya Serikali;
- viii. Kuwajengea uwezo wataalam na makandarasi wa ndani katika masuala ya ujenzi; na
- ix. Kukamilisha ujenzi wa viwanja vya ndege vilivyokasimiwa Wizara ya Ujenzi.

F. 1 Makadirio ya Bajeti ya Matumizi ya Kawaida

45. *Mheshimiwa Spika*, Wizara ya Ujenzi imetengewa **Shilingi 90,468,270,000.00** ikiwa ni Bajeti ya Matumizi ya Kawaida katika mwaka wa fedha 2025/26. Kati ya fedha hizo, **Shilingi 85,028,585,000.00** ni Bajeti ya Mishahara na **Shilingi 5,439,685,000.00** ni kwa ajili ya Matumizi Mengineyo.

F.2 Makadirio ya Bajeti ya Miradi ya Maendeleo

46. *Mheshimiwa Spika*, Bajeti ya utekelezaji wa miradi ya maendeleo inajumuisha fedha za ndani **Shilingi 1,209,223,117,000.00** na fedha za nje ni **Shilingi 980,504,441,000.00**. Fedha za ndani zinajumuisha **Shilingi 688,756,470,000.00** kutoka Mfuko wa Barabara na **Shilingi 520,466,647,000.00** ni fedha kutoka Mfuko Mkuu wa Serikali. Mgawanyo wa fedha za maendeleo pamoja na miradi iliyotengewa fedha umeoneshwa katika ***Kiambatisho Na. 1***. Aidha, maelezo ya kina kuhusu miradi itakayotekelezwa yameoneshwa katika ***Aya 225 hadi 365*** ya Kitabu cha Hotuba yangu.

47. *Mheshimiwa Spika*, miradi itakayotekelezwa inajumuisha pia miradi ya matengenezo ya dharura za miundombinu ya barabara na madaraja ambayo iliharibiwa na mvua za El – Nino na Kimbunga Hidaya mwishoni mwa mwaka 2023. Kupitia programu iliyoidhinishwa na Mheshimiwa Rais Dkt. Samia Suluhu Hassan ya *Crisis and Emergency Response Component* (CERC) jumla ya mikataba 81 yenye thamani ya Shilingi 556,928,617,822.49 kwa ajili ya matengenezo ya dharura imesainiwa na makandarasi wanaendelea na kazi. Kati ya mikataba hiyo, miradi 72 inatekelezwa na makandarasi wazawa sawa na maelekezo ya Mhe Rais. Aidha, katika mwaka 2025/26, Serikali itafanya matengenezo makubwa ya barabara ili zisiendeleo kuharibika. Barabara zilizopangwa kufanyiwa matengenezo ni pamoja na Dar es Salaam – Kibiti - Lindi – Mingoyo (km 463) ambayo ilifungwa kutokana na mvua kubwa zilionyesha hivi karibuni. Barabara hii itajengwa kwa awamu. Niwahakikishie watumiaji wa barabara hii kuwa, matengenezo haya makubwa yatakapokamilika itakua ni suluhisho la changamoto ya kukatika mawasiliano mara kwa mara kwa barabara hii wakati wa msimu wa mvua.

48. *Mheshimiwa Spika*, naomba kutumia nafasi hii kulitangazia Bunge kwamba makandarasi wawili wa matengenezo ya barabara ya Mtwara – Mingoyo (Mnazi Mmoja) – Masasi kwa gharama ya shilingi bilioni 427 wamepatikana na tayari malipo ya awali

yamelipwa. Mkandarasi wa kipande cha Mtwara – Mingoyo tayari yupo kazini wakati yule wa Mingoyo – Masasi anatarajiwa kuwa uwandani (site) mwezi huu.

G. UBUNIFU NA UTU

49. *Mheshimiwa Spika*, mojawapo ya changamoto kubwa ambayo imeikumba sekta ya ujenzi kikanda na kimataifa katika miaka ya karibuni, ni suala zima la mabadiliko ya tabia nchi. Ongezeko la vimbunga na mvua zinazosababisha mafuriko yasiyo ya kawaida imekuwa ni changamoto kubwa.

50. *Mheshimiwa Spika*, binafsi nimejionea mwenyewe hali hii wakati wa ukaguzi wa athari za mvua zilizonyesha hivi karibuni na kusababisha kukatika kwa mawasiliano katika barabara kuu ya Dar es Salaam kuelekea mikoa ya Kusini hususani katika eneo la Somanga na pia mkoani Morogoro katika wilaya za Mlimba, Ifakara na Malinyi.

51. *Mheshimiwa Spika*, nimeshuhudia kwa macho yangu namna mabadiliko haya ya tabia nchi yanavyomiza miundombinu lakini pia kuathiri utu wa watu.

Kila nilipofika kuangalia uharibifu, nilikuwa na maelekezo ya Mfariji Mkuu, Rais wetu, Dkt Samia Suluhu Hassan, aliyeniagiza kuhakikisha mawasiliano yanarejea na watu wanaishi maisha yao kwa utu.

52. *Mheshimiwa Spika*, naomba niliarifu Bunge kwamba Mhe. Rais alikuwa akifuatilia kwa karibu kila kinachoendelea katika mikoa yote iliyokumbwa na maafa ya mvua na mara zote alitaka kujua kuhusu hali za wananchi hususani usalama wao.

53. *Mheshimiwa Spika*, kwa Serikali hii ya Rais Samia Suluhu Hassan, suala la ujenzi wa barabara na madaraja si suala la idadi ya kilomita, namba au ufahari pekee bali ni suala nyeti linalogusa utu na maisha ya watu wetu.

54. *Mheshimiwa Spika*, naomba niwaeleze kisa cha ndugu Lawrence Chilumba ambaye alikuwa anasafirisha mwili wa marehemu mama yake kutoka Dar es Salaam kwenda Masasi mnamo Aprili 16 mwaka huu. Alilazimika kukesha na mwili huo katika eneo la Somanga akisubiri wataalamu wetu wafanikishe ukarabati wa eneo ambalo halikuwa linapitika.

Ndugu Chilumba alikesha nasi na alikuwa wa kwanza kuruhusiwa kupita barabarani na wafiwa wenzake ili aweze kwenda kumsitiri marehemu mama yake mara wataalamu walipofanikiwa kurekebisha.

55. *Mheshimiwa Spika*, wakati Serikali hii ya Rais Dkt Samia Suluhu Hassan inapopanga mipango ya kujenga barabara kwa taifa letu, taswira za matukio ya namna hii ya wananchi wetu kama Lawrence Chilumba hutuongoza pia kwenye mipango yetu.

56. **Mheshimiwa Spika**, barabara ya kilometa tano katika eneo ambako hakujawahi kuwa na barabara, ina thamani kubwa kuliko kutokuwa na barabara kabisa. Wananchi wetu wanaujua ukweli huu.

57. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kupitia TANROADS imejipanga kukabiliana na majanga ya asili kama mafuriko katika sehemu mbalimbali nchini kwa kuchukua hatua mbalimbali ikiwa ni pamoja na kuainisha maeneo yanayokumbwa na mafuriko ya mara kwa mara kwa lengo la kuimarisha kwa kujenga miundombinu inayoweza kuhimili mafuriko ambayo kwa kiasi kikubwa yanasababishwa na mabadiliko ya tabia ya nchi.

58. **Mheshimiwa Spika**, Uwezo wa baadhi ya madaraja na barabara kuhimili vishindo vya mabadiliko ya tabia nchi umekuwa mdogo. Kwa kuzingatia hali hiyo, Wizara yangu sasa inajielekeza katika ujenzi wa barabara na madaraja unaozingatia mahitaji ya kisasa ya dunia yetu.

59. **Mheshimiwa Spika**, hatua nyingine tunazochukua ni kuendelea kuimarisha kituo cha kukabiliana na dharura za majanga (Emergency Response Centre) kilichopo katika Ofisi za TANROADS Mkoa wa Pwani (Kibaha).

Katika mwaka wa fedha wa 2024/25 Kituo kimefanya manunuzi ya vifaa mbalimbali vya kukabiliana na dharura ikiwa ni pamoja na makalavati ya chuma (armco) yenye urefu wa mita 5,750, nyavu za kushikilia mawe katika kingo za madaraja (gabion boxes) na magodoro yake (reno mattresses) yenye jumla ya mita za ujazo 4,500 vyote vikiwa na thamani ya Shilingi Bilioni 4.91. Aidha vituo vingine vimepangwa kuanzishwa katika Mikoa ya Mwanza, Arusha, Mbeya na Dodoma.

60. **Mheshimiwa Spika**, sambamba na uimarishaji na uanzishaji wa vituo vingine vya kukabiliana na majanga ya asili, Wizara kupitia TANROADS inaboresha Miongozo ya Usanifu na Vifaa vya Ujenzi (Building Materials) ili kuhakikisha miundombinu mipya inayotengwa inahimili mabadiliko ya tabia ya nchi.

H. UWEZESHAJI WAZAWA

61. **Mheshimiwa Spika**, kufuatia maelekezo mahususi ya Mheshimiwa Rais Dkt. Samia Suluhu Hassan, Wizara imefanya uamuzi wa kimapinduzi wa kuongeza ukomo wa kuwapa kazi makandarasi wazawa kutoka kiasi cha shilingi bilioni 10 za zamani hadi shilingi bilioni 50.

Hili limewekwa katika Sheria ya Manunuzi na maana yake ni kwamba kazi ya ujenzi ina thamani ya mpaka shilingi bilioni 50, kipaumbele kitakuwa ni kwa mkandarasi wa ndani.

62. **Mheshimiwa Spika**, uamuzi huu uliotokana na maelekezo ya Mheshimiwa Rais Dkt. Samia Suluhu Hassan, haukuchukuliwa kwa sababu za kizalendo pekee bali kwa sababu za kiutendaji pia. Baadhi ya kampuni za nyumbani zimeonyesha uwezo mkubwa unaofanana na wakati mwingine hata kuzidi wajenzi kutoka nje.

63. *Mheshimiwa Spika*, uamuzi huu utaongeza mzunguko wa fedha kwenye uchumi wetu, kukuza uwezo wa wakandarasi wetu kufanya kazi kubwa zaidi na kuongeza kada ya Watanzania wenye uwezo wa kufanya miradi mikubwa ya ujenzi. Kubwa zaidi, hatua hii itaongeza ajira kwa vijana wetu kwa sababu sasa wakandarasi wa nyumbani watalazimika kuongeza nguvu kazi kwa sababu ya ukubwa wa miradi watakayoanza kupewa.

64. *Mheshimiwa Spika*, nipongeze baadhi tu ya kampuni chache za kizalendo kati ya nyingi ambazo zimetupa nguvu ya kuchukua uamuzi huu kutokana utendaji wao. Kampuni hizo ni pamoja na M/s ESTIM, Nyanza Road Works Ltd, Hari Singh & Sons Ltd, Mlumangi Construction Co. Ltd, M/s Kings Builders and General Services, ROCKTRONIC Ltd, UMOJA KILOSA JV, M/s Mtwivila Traders and Construction, M/s Makapo Contractors and General Suppliers Ltd na M/s Technics Construction Group.

I. UFUATILIAJI

65. *Mheshimiwa Spika*, naomba kuahidi Bunge lako tukufu kwamba endapo litaidhinisha bajeti ya Wizara kwa mwaka 2025/26, tutahakikisha tunasimamia ipasavyo matumizi ya fedha hizo ili kile kinachotarajiwa kionekane.

66. *Mheshimiwa Spika*, mtatuona sana huko uwandani (field), tukifuatilia kinachoendelea. Usiku na mchana, mtaona watumishi wa Wizara na makandarasi wakifanya kazi kwa kasi ili kufikia malengo.

67. *Mheshimiwa Spika*, kupitia hotuba hii ya bajeti ya Wizara, naomba kutoa onyo kwa makandarasi wote nchini – wa nyumbani na wa kigeni, kwamba kuanzia sasa hatutasita kuvunja mikataba pale itakapoonekana kuna uzembe, ukosefu wa viwango na kupitiliza kwa muda wa kukamilika mradi kusiko na sababu za msingi.

68. *Mheshimiwa Spika*, kwa niaba ya watumishi wa Wizara ya Ujenzi, naomba nitoe shukrani za dhati kabisa kwa Mheshimiwa Rais, Dkt. Samia Suluhu Hassan kwa kuongeza mishahara ya wafanyakazi. Ahadi yetu kwake na kwa Watanzania wote ni kufanya kazi usiku na mchana ili kukuza uchumi wa nchi na kujali utu.

J. HITIMISHO

69. *Mheshimiwa Spika*, ninapohitimisha, kwa dhati ya moyo wangu naomba nitoe shukrani kwa watendaji wenzangu Wizarani. Kipekee nawashukuru sana viongozi wenzangu wa Wizara ambao ni Mheshimiwa Mhandisi **Godfrey Msongwe Kasekenya (Mb.)**, Naibu Waziri, Balozi Mhandisi **Aisha Salim Amour**, Katibu Mkuu pamoja na Dkt. **Charles Enock Msonde**, Naibu Katibu Mkuu.

70. *Mheshimiwa Spika*, nitumie nafasi hii kumshukuru sana Mheshimiwa Rais, Dkt Samia Suluhu

Hassan, kwa kuniunganisha na timu hii mahiri ya mchanganiko wa wanasiasa na watendaji ambao wamerahisisha sana utendaji kazi ndani ya wizara yetu.

Ama kwa hakika, katika kipindi hiki kifupi nilichoongoza Wizara hii nimepata ushirikiano wa kutosha kutoka kwao katika usimamizi wa Wizara hii. Aidha, sitakuwa muungwana nisipoishukuru Menejimenti ya Wizara, Wakuu wa Taasisi zilizo chini ya Wizara na Watumishi wote wa Wizara na Taasisi kwa moyo wa uzalendo na kujitolea wakati wa utekelezaji wa majukumu ya Wizara. Mwenyezi Mungu awabariki sana.

71. *Mheshimiwa Spika,* nitumie fursa hii kipekee kuwashukuru wananchi wa Jimbo la Mkuranga kwa ushirikiano wanaoendelea kunipatia katika majukumu yangu ya kuwawakilisha na kuwasemea.

Nitumie fursa hii, kwa niaba ya wananchi wa Jimbo la Mkuranga na Watanzania kwa ujumla, kumshukuru na kumpongeza Rais wetu, Dkt Samia Suluhu Hassan kwa kuidhinisha upanuzi wa barabara ya Rangitatu – Kongowe. Upanuzi wa barabara hii utapunguza usumbufu na adha ya kukaa barabarani kwa muda mrefu na kuchochea uchumi wa watumiaji wa njia hiyo.

72. *Mheshimiwa Spika,* sambamba na hilo, niishukuru sana familia yangu, ikiongozwa na mke wangu mpendwa, Bi Mariam Abdallah Ibrahim, kwa kuendelea kuniomba, kunivumilia na kunipa amani ya moyo wakati wote hususan nikiwa nje ya nyumbani kwa muda mrefu nikitekeleza majukumu ya ujenzi wa taifa letu. Sina maneno mazuri zaidi ya kusema Ahsanteni sana, na Mwenyezi Mungu awabariki.

73. *Mheshimiwa Spika,* utekelezaji wa majukumu ya Wizara umefanikiwa kupitia ushirikiano wa Serikali na wadau mbalimbali wa maendeleo wa ndani na wa nje. Na hapa Mheshimiwa Spika, kwa ridhaa yako, naomba kuwatambua wachache kati ya walio wengi walioshirikiana nasi kwa namna moja au nyingine kama ifuatavyo: Benki ya Maendeleo ya Afrika (AfDB), Benki ya Dunia (WB), Japan International Cooperation Agency (JICA), OPEC Fund, Korea Kusini (KOICA), Abu Dhabi Fund, Shirika la Maendeleo la Ufaransa (AFD), Jumuiya ya Nchi za Ulaya (EU), Benki ya Uwekezaji ya Ulaya (EIB), Kuwait Fund, Barick, EACOP, Sekretarieti ya Jumuiya ya Afrika Mashariki (EAC), Sekretarieti ya Jumuiya ya Nchi za Kusini mwa Afrika (SADC), Japan, China, Norway, NSSF, Taasisi za fedha za CRDB, NMB, NBC na TCB na Asasi mbalimbali zisizokuwa za Serikali; Sekta Binafsi pamoja na wadau wengine wengi.

74. *Mheshimiwa Spika,* katika hili nitakuwa mchoyo wa fadhila endapo sitamshukuru tena Mhe Rais, Dkt Samia Suluhu Hassan, kwa diplomasia yake ya uchumi iliyofungua nchi kimataifa na matunda yake ndiyo haya yanayoonekana.

75. *Mheshimiwa Spika,* naomba nitoe tena shukrani zangu za dhati kwako na kwa Waheshimiwa Wabunge wote kwa kunisikiliza. Hotuba hii inapatikana pia katika tovuti ya Wizara (www.mow.go.tz).

G. MUHTASARI WA MAOMBI YA FEDHA YA WIZARA YA UJENZI KATIKA MWAKA WA FEDHA 2025/26

76. *Mheshimiwa Spika*, katika mwaka wa fedha 2025/26, Wizara ya Ujenzi inaomba kuidhinishiwa jumla ya **Shilingi, 2,280,195,828,000.00** kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida na utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo. Kati ya fedha hizo, **Shilingi 90,468,270,000.00** ni kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida ya Wizara na Taasisi na **Shilingi 2,189,727,558,000.00** kwa ajili ya Miradi ya Maendeleo.

Kati ya fedha za Matumizi ya Kawaida, **Shilingi 85,028,585,000.00** ni za Mishahara ya Watumishi na **Shilingi 5,439,685,000.00** ni za Matumizi Mengineyo.

Bajeti ya utekelezaji wa miradi ya maendeleo inajumuisha fedha za ndani **Shilingi 1,209,223,117,000.00** na fedha za nje ni **Shilingi 980,504,441,000.00**. Fedha za ndani zinajumuisha **Shilingi 688,756,470,000.00** kutoka Mfuko wa Barabara na **Shilingi 520,466,647,000.00** ni fedha kutoka Mfuko Mkuu wa Serikali.

77. *Mheshimiwa Spika*, pamoja na Hotuba hii, nimeambatisha mchanganuo wa miradi itakayotekelezwa na Wizara katika mwaka wa fedha 2025/26 (**Kiambatisho Na. 1 – 5**). Naomba viambatisho hivyo vichukuliwe kama sehemu ya vielelezo vya hoja yangu.

78. *Mheshimiwa Spika*, naomba kutoa hoja.`